

Un passeig pel Saló dels Passos Perduts: l'evolució del debat territorial a Catalunya

Toni Rodon

LONDON SCHOOL OF ECONOMICS

a.rodon-casarramonaldlse.ac.uk

Marc Sanjaume-Calvet

INSTITUT D'ESTUDIS DE L'AUTOGOVERN

UNIVERSITAT POMPEU FABRA

amsanjaume@gencat.cat

Rebut: 31/07/2016

Acceptat: 20/01/2017

RESUM

Fa anys que el debat territorial ocupa un lloc preeminent en les discussions polítiques del nostre país i tant la ciutadania com la classe política s'han vist immerses en un debat intens. El procés sobiranista a Catalunya, però també les reivindicacions d'altres territoris, han sacsejat la qüestió nacional i territorial i han obligat els partits a moure fitxa en les seves propostes per a acomodar les diferents demandes plurinacionals i de descentralització territorial. Aquest article pretén oferir una perspectiva en el temps de com la ciutadania i els partits han modulats la seva posició en l'aspecte territorial i nacional a Catalunya. A través de l'anàlisi de dades d'enquesta i de les propostes que han ofert els partits en els seus programes electorals, es pretén il·lustrar quina ha estat la magnitud del canvi i en quina direcció ha anat. Amb tot, l'article finalitza dibuixant els escenaris que s'obren de cara al futur del model territorial de l'Estat espanyol i els punts de coincidència i desacord més profund entre els diferents actors.

Paraules clau: descentralització, plurinacionalitat, opinió pública, partits, enquestes, independència.

ABSTRACT. *A visit to the Catalan Parliament. The evolution of the territorial debate in Catalonia*

Over the last year the territorial debate has been central in our country. Both the citizenship and political elites have been immersed into an intense discussion, being permanently on the spotlight. The self-determination process in Catalonia, but also the vindications of other territories, have shaken the Spanish national question and forced political parties to change their plurinationality and decentralization stances in their respective manifestos. The Catalan public opinion has dramatically changed too. This article offers travels back in time and examines how the Catalan citizens and political parties have modulated their positions on the territorial and national question. By analyzing survey data and party manifestos we show the extend the direction of that change. We conclude the article by exploring future scenarios concerning the Spanish territorial model and the aspects of agreement and disagreement among the diverse political actors.

Keywords: decentralization, plurinational, public opinion, party politics, surveys, secession, self-determination.

SUMARI

Introducció

Un model territorial conflictiu

Estabilitat i evolució de l'opinió pública

Evolució del sistema de partits català

- Una dècada de transformacions: debilitat electoral i fragmentació
- L'emergència del dret a decidir i l'independentisme: grans canvis programàtics
- Corol·lari: la consolidació parlamentària de l'independentisme

Explicar els canvis electorals i de representació

Un escenari complex: unilateralisme, majories i full de ruta

Referències bibliogràfiques

Autor per a correspondència / Corresponding author: Toni Rodon. European Institute Cowdray House London School of Economics and Political Science Houghton Street WC2A 2AE. Londres (Regne Unit).

Suggeriment de citació / Suggested citation: Rodon, T., i Sanjaume-Calvet, M. (2017). Un passeig pel saló dels passos perduts: l'evolució del debat territorial a Catalunya. *Debats. Revista de cultura, poder i societat*, 131(1), 91-109.

INTRODUCCIÓ

Si un analista polític analitzés la Catalunya de fa deu anys i la comparés amb la d'avui en dia, certament hi trobaria un panorama força diferent. Durant el període 2010-2016, moltes de les actituds que definien els ciutadans de Catalunya han mutat, en alguns casos de forma remarcable. El comportament polític, força estable fins a la fi de la primera dècada del nou mil·lenni, ha patit una transformació substancial, que ha donat com a resultat un nou panorama partidista, molt més complex, i unes actituds polítiques substancialment diferents. L'analista que vingüés del passat es trobaria una societat marcada per la crisi, més mobilitzada i amb un major interès per la política, però també més refractària a un poder investigat ara sí i ara també per greus casos de corrupció. Finalment, durant la darrera dècada, una part notable de la ciutadania de Catalunya ha canviat les seves preferències d'organització de l'estat a nivell territorial. Dit d'una altra manera, la quantitat de ciutadans que donen suport a l'*statu quo* territorial, el model de les autonomies, és, avui, força més baixa que la de fa una dècada.

En temps de canvis ràpids, sovint s'oblida la magnitud d'aquest canvi i el traçat que s'ha seguit. Aquest article pretén, precisament, oferir una panoràmica analítica de la relació territorial entre Catalunya i l'Estat espanyol des dels inicis de l'autogovern a partir d'una doble perspectiva: preguntant-se com han evolucionat les actituds ciutadanes i com ho ha fet el discurs dels partits.

En Ciència Política, és ben sabut que actituds ciutadanes i discurs polític segueixen un procés endogen: l'opinió dels ciutadans és difícilment destriable del discurs polític, el qual canvia o evoluciona sovint a causa de canvis d'opinió sorgits entre la ciutadania. Per tant, convé fer un advertiment inicial: no és l'objectiu d'aquest article determinar el mecanisme causal que explica el canvi d'actituds i comportament (sigui entre les elits polítiques o entre la ciutadania), la qual cosa requeriria estratègies metodològiques més sofisticades, sinó oferir una perspectiva temporal pausada que permeti al lector copsar la magnitud i la direcció del canvi. Dit en termes literaris, convé conèixer d'on venim per saber cap a on anem.

UN MODEL TERRITORIAL CONFLICTIU

Després de quaranta anys de dictadura, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de l'any 1979 va suposar la recuperació de l'autogovern català i va obrir, de nou, un escenari en què les institucions catalanes podien decidir sobre diferents afers competencials.

El conegut Estatut de Sau es va desenvolupar a partir d'un seguit de pactes entre el Govern central i el Govern català, especialment quan cap partit tenia majoria absoluta al Congrés dels Diputats i necessitava els escons dels partits d'àmbit no estatal per a governar. A través d'aquests pactes es va desenvolupar un model territorial ambigu de partida, fruit d'un pacte —durant la transició i entre diferents sensibilitats— que deixava part del desplegament de l'autogovern a la legislació feta després de la Constitució i a les decisions que eventualment podia prendre el Tribunal Constitucional. Un model que limitava l'autogovern en comparació a les propostes inicials i que es va caracteritzar finalment per una visió més aviat centralista. A causa de la pressió de l'exèrcit i d'altres estaments importants, el model es va considerar com a satisfactori i es va pensar que les millores calia implementar-les de forma gradual.

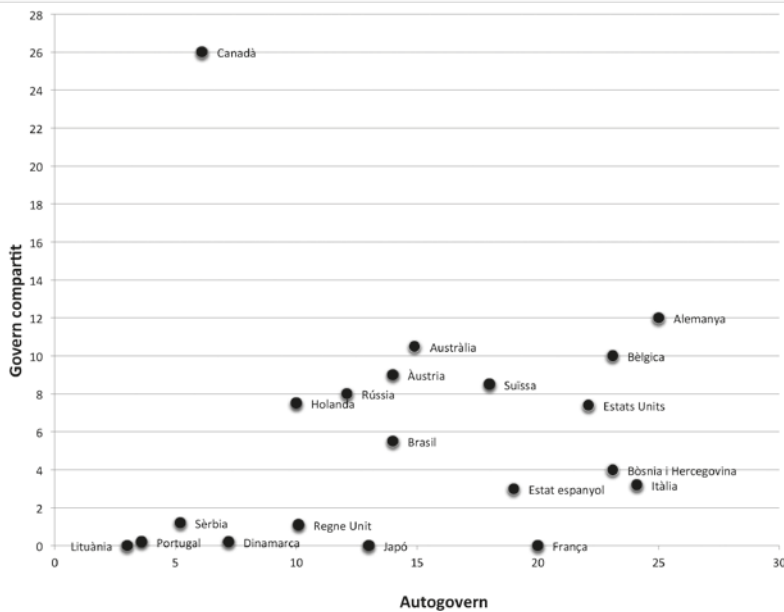
L'intent de cop d'estat del 23-F, però, va (re)definir el model territorial espanyol. El PSOE, anys després al govern de l'Estat, va aprovar la Llei Orgànica d'Harmonització del Procés Autòmic (coneguda pel seu acrònim LOAPA), la qual pretenia generalitzar el model autòmic i desaccelerar (i reduir) l'autogovern de les comunitats autònomes. Malgrat que bona part de l'articulat es va declarar inconstitucional, la LOAPA va empènyer cap a la definició d'un model basat en un cert grau d'autogovern, la simetria competencial a totes les autonomies i en un nivell molt baix de govern compartit. Definia també un model caracteritzat per una elevada inestabilitat en l'autogovern, atesa la capacitat relativament fàcil de recentralització per part del Govern central (Guinjoan i Rodon, 2016).

Així, com mostren les dades de l'Índex d'Autoritat Regional (RAI), les competències de Catalunya en relació amb l'autogovern (la «capacitat per dissenyar

polítiques pròpies en diferents àmbits»), com a mínim a nivell formal, se situen lleugerament per sota de les regions dels estats federals, els països que generalment tenen un grau de descentralització política i econòmica més elevat. En canvi, el model territorial espanyol té un

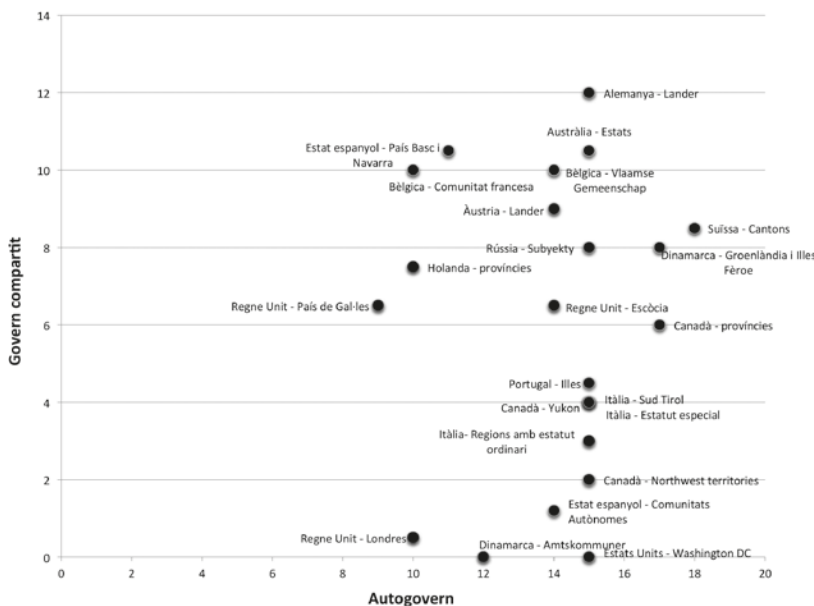
molt baix nivell de govern compartit (i. e., la capacitat de les regions d'influir en les decisions del centre), una regulació escassa de la plurinacionalitat interna i, potser com a resultat de tot plegat, una cultura política federal baixa (Rodon, 2015b).

Gràfic 1: Autogovern i govern compartit. Estats



FONT: Índex d'Autoritat Regional. Hooghe et al., (2016)

Gràfic 2: Autogovern i govern compartit. Regions

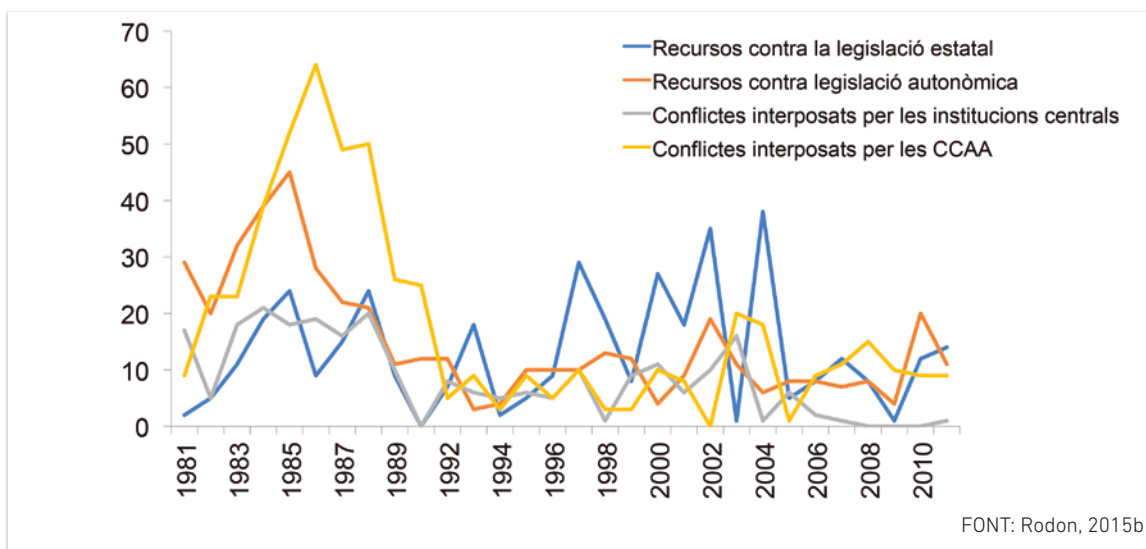


FONT: Índex d'Autoritat Regional Hooghe et al., (2016)

Si bé l'ambigüitat del model territorial ha permès certa flexibilitat política quant al desenvolupament i disseny territorial, el cert és que l'Estat de les autonomies ha esdevingut un model jurídicament conflictiu (Rodon, 2015b). A principis dels anys vuitanta i dels 2000, així com en els últims anys, el nombre de recursos contra legislació estatal o autonòmica ha estat relativament elevat (vegeu Gràfic 3). El fet que la tria dels membres del Tribunal Constitucional s'hagi realitzat de facto per part dels

dos grans partits d'àmbit estatal (PSOE i PP) i que les autonomies no hi tinguin cap paper (com en la majoria dels estats federals), ha anat erosionant la legitimitat del Tribunal per a decidir sobre qüestions territorials, com a mínim a ulls d'una important part de la ciutadania de Catalunya. L'exemple més clar, probablement, és el de la Sentència 31/2010 del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut de Catalunya, la qual va ser fortament contestada per institucions i bona part de la ciutadania catalana.

Gràfic 3: Evolució de la conflictivitat constitucional entre comunitats autònomes i institucions estatals. 1981-2011



ESTABILITAT I EVOLUCIÓ DE L'OPINIÓ PÚBLICA

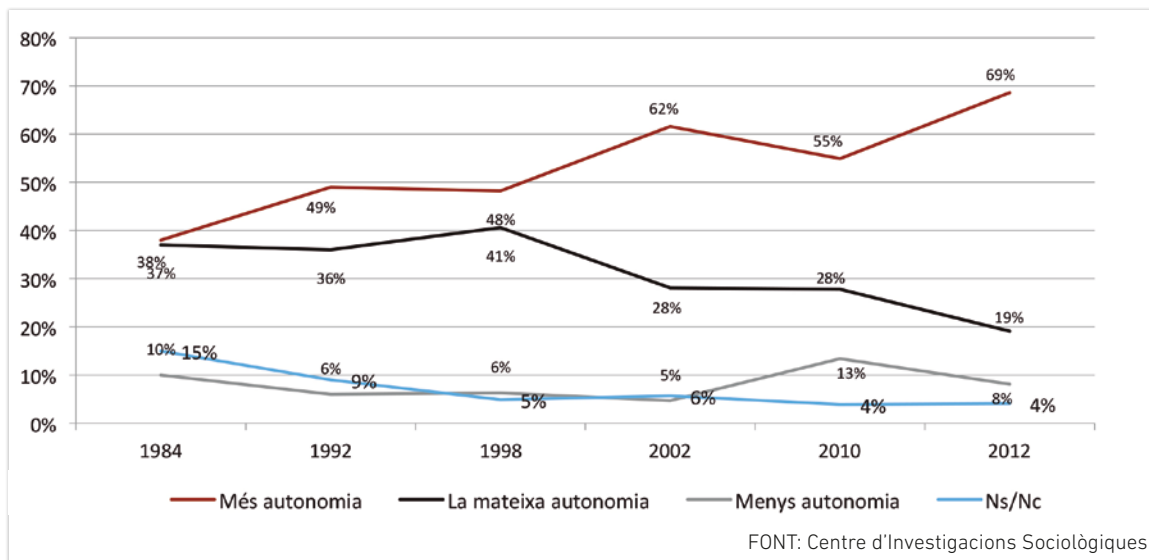
La conflictivitat territorial, dirimida políticament i als tribunals, i la voluntat dels partits catalans d'incrementar el seu nivell d'autogovern, ha tingut el seu paral·lelisme en l'evolució de l'opinió pública catalana sobre la qüestió.

En la primera etapa del desplegament de l'autogovern català, i segons les primeres dades que tenim disponibles, recollides pel Centre d'Investigacions Sociològiques, corresponents a l'any 1984, ja hi havia el 38% de catalans que volien incrementar el nivell d'autogovern. Hom podria argüir (i, de fet, s'usava políticament) que el (lent) desplegament de l'Estatut, amb el feixuc procés de cessió de competències associat, podia portar a una

certa part de la població a demanar més autogovern com a mecanisme de pressió. Així, quan les competències ja s'haguessin cedit en pràcticament la seva totalitat, aquesta voluntat remetria fins a situar-se en termes *acceptables* per part de l'estat central.

Les dades no ens indiquen pas que això es produís. Així, el percentatge de catalans que desitjaven incrementar l'autogovern de Catalunya, lluny de reduir-se, va anar en augment. Amb el pas del temps, el gruix de la ciutadania que aspirava a augmentar les competències de la Generalitat va créixer considerablement, fins a situar-se en el 68,6% de l'any 2012.

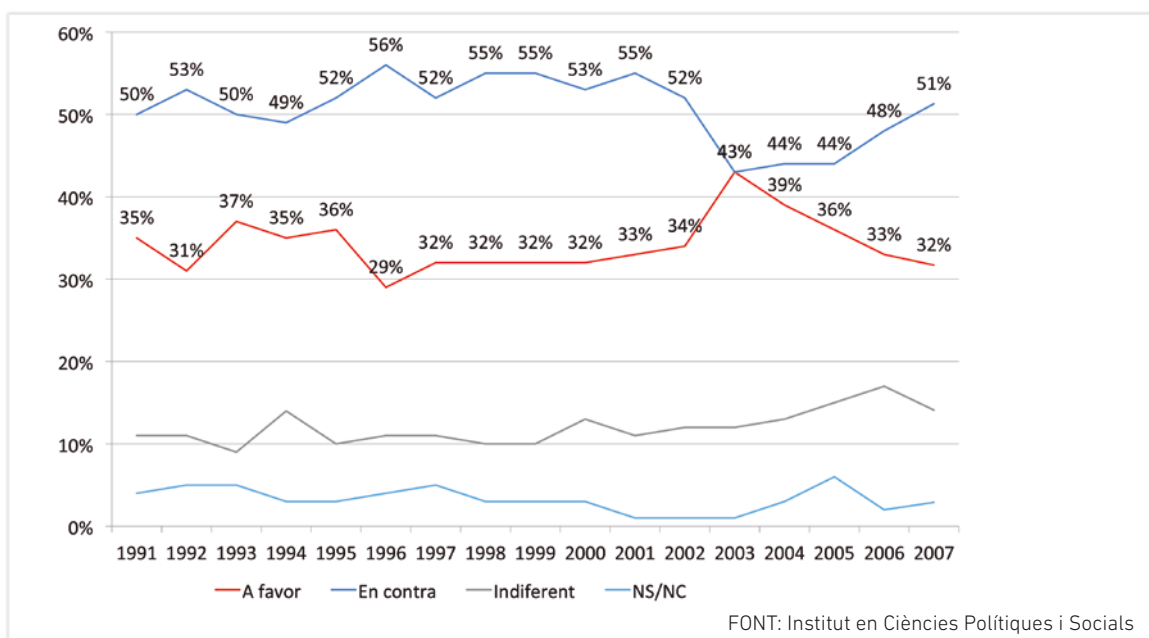
Gràfic 4: Evolució de les preferències territorials a Catalunya (1984-2012)



No obstant això, la voluntat d'incrementar els àmbits competencials de la Generalitat no va anar associada a un canvi destacable en les preferències de model d'organització territorial dels ciutadans. La sèrie longitudinal que s'extreu de les enquestes de l'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS), la més llarga que

tenim dels primers anys de democràcia, així ho demostra. Tal i com s'observa en el Gràfic 5, el percentatge de persones que estaven «a favor» de la independència es va mantenir estable entre l'any 1991 i 2002. Tot i que entre 2003 i 2004 hi va haver un cert repunt dels favorables a la secessió, el percentatge es va estabilitzar a partir del 2005.

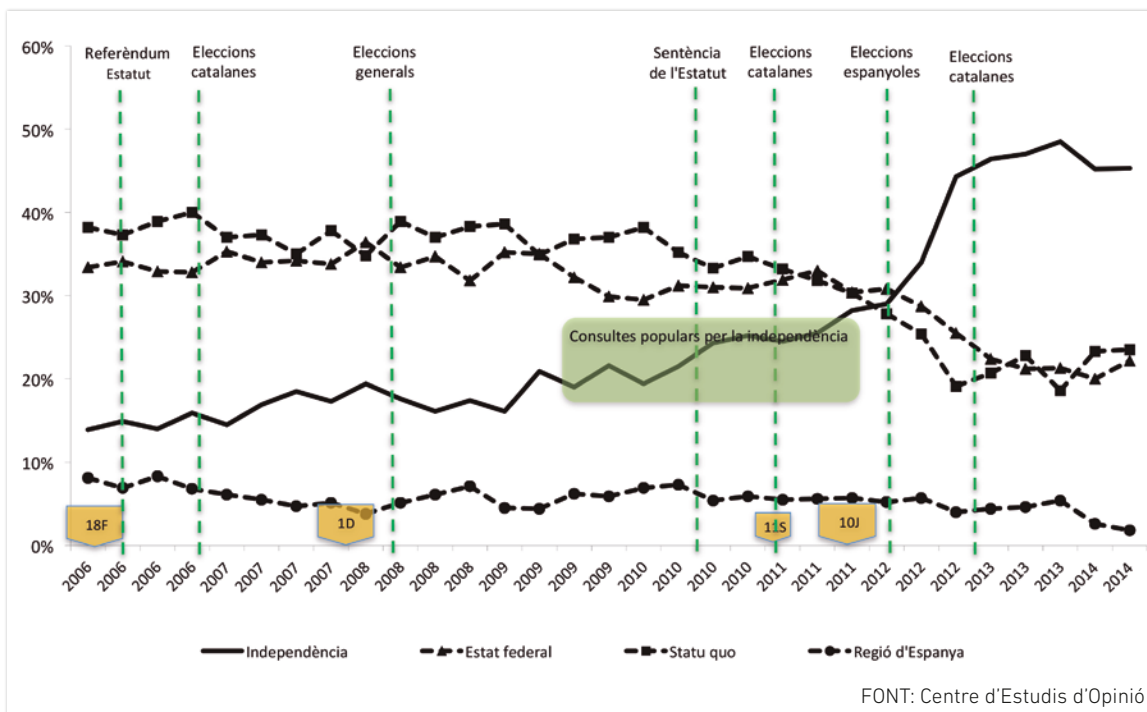
Gràfic 5: Evolució del suport a la independència (1991-2007)



Per tant, l'estabilitat de les preferències de model d'organització territorial va ser la norma. Malgrat que es desitjava un augment de l'autogovern de les institucions catalanes, la independència encara no era vista com una opció. Aquesta estabilitat, però, comença a trencar-se a partir de l'any 2010. El Gràfic 6 ho il·lustra de forma clara. Fins a aquest any, la primera preferència entre els catalans era que Catalunya fos una «comunitat autònoma», la qual cosa es pot interpretar com l'acceptació de l'*statu quo* (al voltant d'un 35-40% així ho considerava). En segona posició se situava «un estat en una Espanya federal», que obtenia vora el 30% del suport entre la població catalana. A distància (inferior a un 20%), se situava la independència. Que Catalunya esdevingués «una regió d'Espanya» tancava la llista, amb menys del 10% de suport entre la ciutadania de Catalunya.

En el període que va des del 2010 fins a principis del 2013, les preferències van experimentar un canvi substancial. En qüestió de dos anys (des del 2010 fins a finals del 2012), el percentatge de catalans que tenien la independència com a primera prioritat va multiplicar-se per dos. A l'inici del 2012, la independència ja es va situar com a primera preferència territorial i, a finals d'any, més del 45% dels catalans ja l'escollien com a primera opció. El punt àlgid es va situar a la fi del 2014, quan la independència era l'opció territorial escollida per gairebé el 50% de la ciutadania. L'espai que va ocupar la voluntat de crear un estat propi el va perdre l'opció federal i, en especial, el manteniment de l'*statu quo* (el model de les autonomies).

Gràfic 6: Evolució de les preferències territorials (2006-2014)



Amb tot, les diferents dades de les quals disposem indiquen una evolució clara respecte a les preferències territorials de la ciutadania. La literatura especialitzada ha estudiat la profunditat d'aquests canvis durant la darrera dècada i n'ha ofert algunes conclusions preliminars:

- Segons les dades d'enquesta i els resultats electorals, el percentatge de persones amb una preferència forta per la independència s'ha situat entre el 35-40% de la població. Els contraris, en un 30-35%. En un punt intermedi se situa un

sector de població amb preferències més dèbils i que, en funció del context polític i individual, optarien per una opció o una altra.

- Aquesta distinció és important a l'hora d'entendre els motius que porten a un determinat grup de població a donar suport a una o altra opció. Mentre que els que tenen una preferència forta per la independència apel·len a qüestions de cosmovisió identitària, els que tenen una preferència feble utilitzen altres argumentacions, com la de la capacitat de gestió o l'econòmica. Per contra, els que s'oposen a la independència tenen més probabilitat d'usar arguments identitaris, tant els de preferència forta com els de preferència feble (Muñoz i Tormos, 2015).
- La posició ideològica dels que volen la independència és avui més d'esquerres del que era. Bona part de l'argumentari que s'utilitza per part dels partidaris a la secessió té relació amb la millora de les condicions de vida de la gent o la capacitat de gestionar polítiques des d'institucions més properes.
- El suport a la independència ha crescut arreu del territori, però sobretot ho ha fet a la Catalunya interior. En les grans zones urbanes de l'àrea metropolitana i de Tarragona, s'evidencia una polarització territorial de les preferències polítiques. Mentre els centres i eixamples de les ciutats estan plenament a favor de la secessió, les zones perifèriques urbanes la rebutgen. Entre ambdues se situa un territori amb més matisos i indecisió (Rodon, 2015).
- L'electorat dels partits en relació amb la independència s'ha tornat més homogeni, sobretot en el cas de CiU/CDC, per una banda, i el PSC, per l'altra. L'excepció és ICV-EUiA/CSQP, que encara compta amb un electorat amb preferències territorials diverses.
- Paral·lelament al creixement de la independència com a opció territorial entre els ciutadans, també s'ha mantingut estable una porció de gent indecisa. Aquest grup es pot dividir en dos: un

primer grup que votaria a favor en un referèndum d'independència en cas que es donessin les condicions contextuais necessàries per a fer-ho (per exemple, la sensació de la impossibilitat de canvi polític al Govern central). Un segon grup, en canvi, no recolzaria l'opció independent o seguiria creient en la capacitat de transformar l'estat en un model federal. S'inclinaria per l'opció independentista només en cas que un seguit de factors difícils d'assolir tinguessin lloc (per exemple, el fracàs reiterat d'un pacte entre l'estat i les institucions catalanes respecte al referèndum).

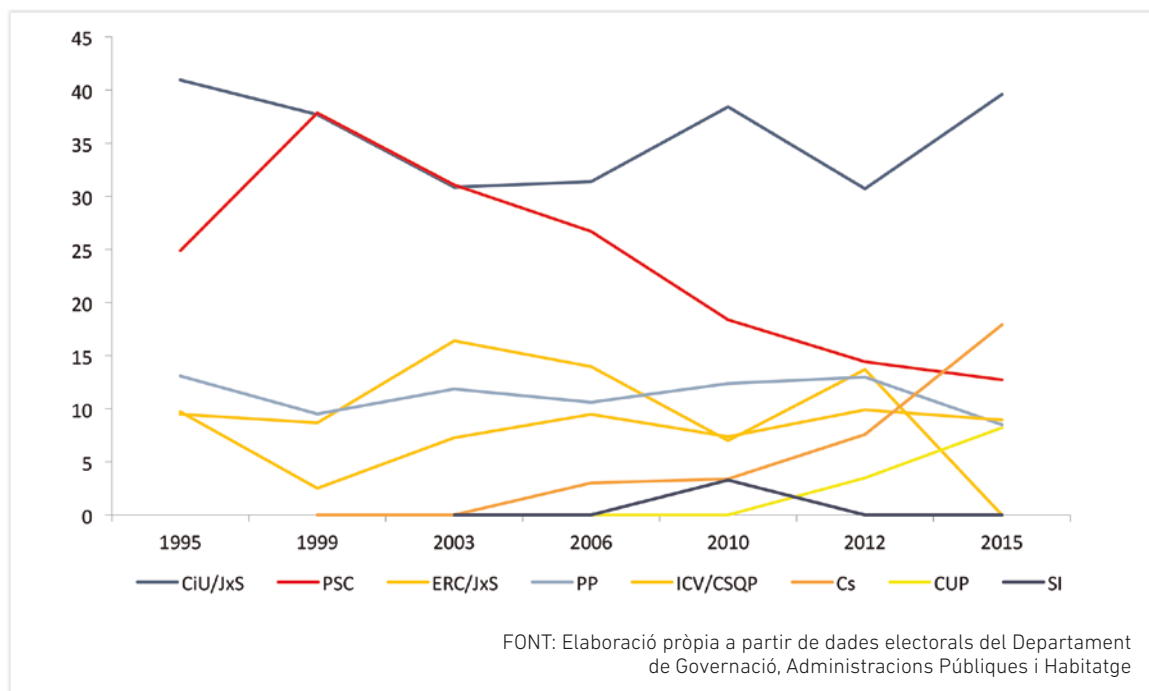
EVOLUCIÓ DEL SISTEMA DE PARTITS CATALÀ

Vista l'evolució de les preferències territorials a nivell ciutadà, observem ara què ha passat amb les formacions polítiques. El sistema de partits català va gaudir d'una estabilitat considerable en les dues dècades posteriors a la recuperació de les institucions d'autogovern. En les primeres legislatures (1980-1984 / 1984-1988) es va consolidar un sistema de cinc grups parlamentaris que restaria gairebé inalterat. Aquest sistema de partits s'estructurava a partir de dues clivelles principals: la que fa referència a l'eix esquerra-dreta, comuna a totes les democràcies occidentals; i l'aspecte nacional o territorial, que divideix l'electorat entre preferències territorials (Padró-Solanet i Colomer, 1992). La configuració parlamentària catalana comptava amb Convergència i Unió (CiU) com la formació política preeminent, la qual dominava el mapa polític dels anys vuitanta, ja que va obtenir fins a tres majories absolutes consecutives (1984, 1988, 1992) sota el lideratge de Jordi Pujol (Pallarès i Font, 1994; Pallarès, 1994). La preeminència electoral de l'autonomisme de CiU convivia amb un vot dual notable, que alhora permetia l'estabilitat del sistema: un segment considerable de ciutadans optava per donar suport al Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE) a les eleccions generals i a CiU a les autonòmiques. Aquests darrers comicis, si seguim les dades de participació, es podien considerar com *de segon ordre*, atès que, entre altres

característiques, atreien a les urnes menys votants que les convocatòries estatals. Al *vot dual*, calia afegir-hi l'*abstenció diferencial*, fenomen que es produïa quan un nombre destacat d'electors participava a les eleccions estatals però no a les autonòmiques (Montero i Font, 1991; Riba, 2008; Riera, 2009). A

partir de mitjan dels anys noranta, l'hegemonia de CiU es va començar a esquarterar, una tendència que es mantindria fins al 2006 (vegeu Gràfic 7). De fet, el PSC de Pasqual Maragall, va ser capaç de derrotar en vots, tot i que no en escons, la CiU de Jordi Pujol el 1999.

Gràfic 7: Resultats electorals a les eleccions al Parlament de Catalunya (1995-2015)



Però a partir dels anys dos-mil, l'escenari polític evolucionaria ràpid, amb un canvi de lideratge a CiU (l'aleshores conseller Artur Mas, futur president) i un consens ampli per reformar l'Estatut i el sistema de finançament, uns objectius que tots els partits duïen al programa en les eleccions del 2003, excepte el PP. En el cas de CiU, el canvi de lideratge aniria acompanyat d'una major coordinació orgànica entre els dos socis electorals, Convergència Democràtica de Catalunya (CDC) i Unió Democràtica de Catalunya, que el 2001 signarien un acord de federació.¹

Així, entre el procés de reforma estatutària que s'activaria durant la setena legislatura (2003-2006) i els darrers comicis catalans, anomenats plebiscitaris (del 27 de setembre del 2015), va passar més d'una dècada de grans transformacions en el sistema de partits català, sobretot pel que fa a la seva configuració i les demandes formulades pels partits que el conformen en la qüestió territorial (Guinjoan i Rodon, 2016).

Una dècada de transformacions: debilitat electoral i fragmentació

La transformació de la política catalana de la darrera dècada ha seguit una dinàmica que, en relació amb el sistema de partits, presenta certs factors comuns amb la resta de democràcies occidentals.

¹ El pacte o l'acord polític entre les dues organitzacions duraria fins al juny del 2015, després de 37 anys de concórrer als comicis i governar conjuntament en diversos nivells de govern (Lo Cascio, 2008).

D'una banda, la disminució del suport electoral a les formacions que fins aleshores havien estat dominants en el sistema de partits (en aquest cas PSC i CiU) i l'aparició de nous partits (Ciutadans, CUP, Solidaritat Catalana per la Independència, Podem, Comuns i la refundació de CDC). De l'altra, i com a corol·lari d'aquests fenòmens, un augment notable de la fragmentació i la polarització (Hernández i Kriesi, 2015), una tendència de fet generalitzable arreu de les democràcies occidentals (Thomassen i Ham, 2014).

De manera progressiva, CiU i el PSC van perdre el protagonisme absolut de què gaudien amb un augment de suport electoral als partits amb menor representació que, de manera irregular, s'han anat consolidant al llarg dels anys.² Això no significa que els partits s'hagin fet més febles: Barberá, Barrio i Rodríguez (2009), detecten que, paradoxalment, aquesta pèrdua electoral es compensa amb una major fortalesa orgànica.³

A partir del 2006, l'escenari polític català presentarà novetats amb l'aparició de noves formacions. El 2006, Ciutadans (C's) entra al Parlament i ho fa de la mà de l'oposició al sobiranisme i de la denúncia de la política lingüística, però també com a partit protesta, tot un avís per als partits ja consolidats al mapa polític català. Posteriorment, el 2010, Solidaritat

Catalana per la Independència (SCI) també va entrar a la cambra legislativa catalana. El 2012 farà la seva entrada al Parlament la Candidatura d'Unitat Popular (CUP), una formació que ja havia demostrat el seu pes a les eleccions municipals i que es consolidaria als comicis del 2015.

Així doncs, el sistema de partits català ha viscut una doble transformació: cap a una major fragmentació i, al mateix temps, cap a una major polarització. Si observem un indicador de fragmentació com és el nombre efectiu de partits electorals, aquest augmenta del 4,20 el 2003 al 6,06 el 2012, tot i que el 2015 torna a baixar degut a la coalició electoral de Junts pel Sí (JxS) en què hi participen CDC i ERC. Si bé els sistemes electorals proporcionals tendeixen a generar sistemes de partits més fragmentats, aquest indicador sol ser un reflex de la complexitat de la política (clivelles ideològiques) i també de la inestabilitat potencial, ja que pot dur a més dificultats per a la formació de governs.⁴ En el cas català, aquesta és una tendència clarament lligada al procés independentista, però també associada a una de les crisis econòmiques més dures que ha viscut Catalunya.

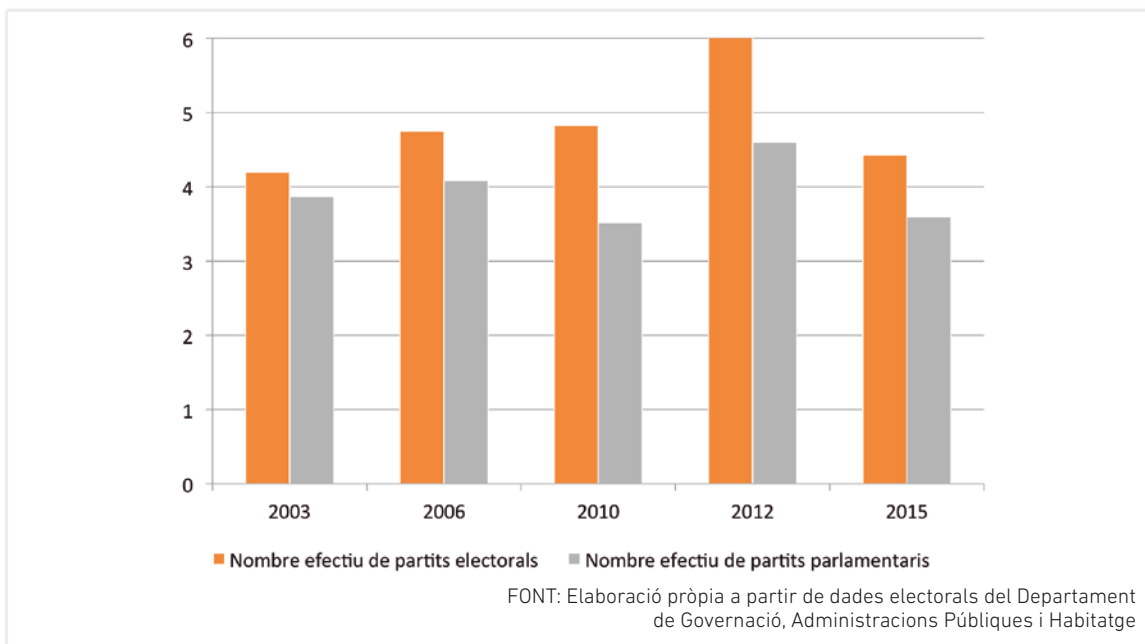
Si ens fixem en els eixos ideològics (vegeu Gràfic 8 i Gràfic 9), observem que el canvi principal del sistema de partits català és una proliferació dels espais de competència. Medina ho expressava així: «Així, ERC i CiU competeixen pel vot nacionalista català, ERC, ICV i la CUP tenen rivalitat dins l'àmbit catalanista i d'esquerres, el PSC i ICV es disputen els suports de l'esquerra moderada, els socialistes poden perdre vots en diversos fronts (CiU, ERC, ICV, C's), i el PP, CiU i C's intenten fer-se amb l'electorat més moderat.» (Medina, 2014: 7).

2 Ja hem dit que CiU perdria la centralitat que la caracteritzava, que de retruc acabaria derivant en una reformulació de la seva estructura orgànica, encara en procés en el moment d'escriure aquest article. Els resultats en els comicis del 2010 i de la coalició electoral de Junts pel Sí del 2015, serien relativament bons però allunyats de la majoria absoluta. Electoralment, però, la inestabilitat del sistema de partits ha afectat de manera notable el PSC, que assoliria un màxim històric el 1999 (37,85 % de vot i 52 diputats) i, posteriorment, els dos governs tripartits liderats per Maragall (2003-2006) i Montilla (2006-2010) juntament amb l'emergència de noves formacions i les tensions internes sobre l'eix nacional, el condemnarien electoralment fins arribar al 12,72 % i els 16 escons actuals. Aquesta davallada es compensaria a les eleccions generals i al poder municipal.

3 En aquest sentit, apunten al reforç del pes del finançament de les formacions polítiques mitjançant el finançament públic i no pas les quotes dels militants com a estratègia de defensa de les formacions. (Barberá, et al., 2009)

4 Els canvis sobtats en els indicadors de fragmentació dels sistemes de partits solen indicar períodes d'inestabilitat i una mobilització més elevada de certes clivelles que divideixen l'electorat.

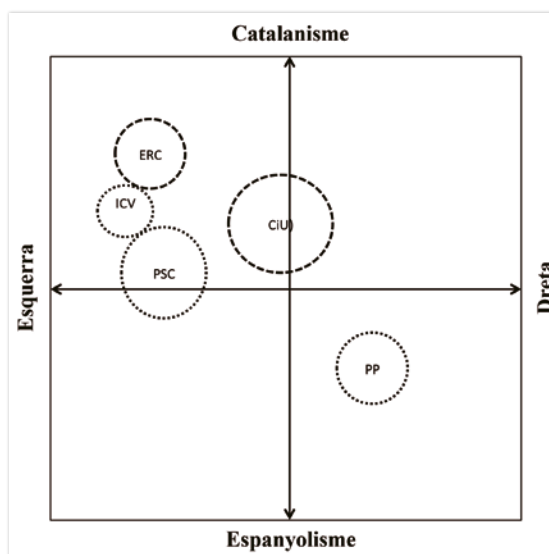
Gràfic 8: Nombre efectiu de partits electorals i parlamentaris (2003-2015)



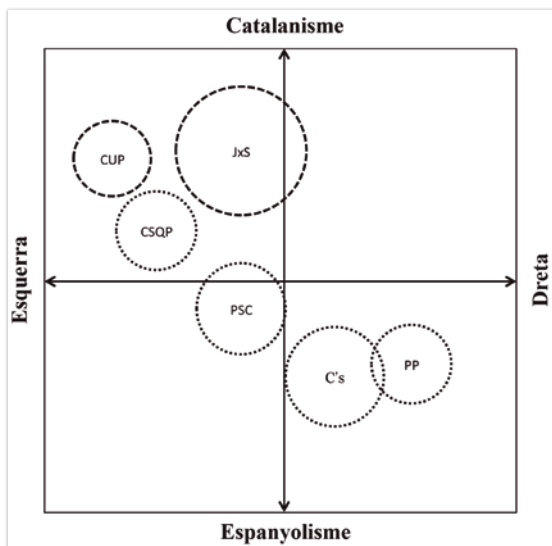
Aquesta dinàmica no ha desaparegut, ni de bon tros, amb la legislatura iniciada arran de les eleccions del 27 de setembre del 2015. Si bé la coalició de JxS, formada per candidats independents, CDC i ERC, ha permès que aquestes dues formacions aparquessin la competència electoral, això no vol dir que les dues forces polítiques hagin abandonat la competència per l'espai polític (i més si tenim en compte que a les eleccions generals del 20 de desembre del 2015 i del 26 de juny del 2016 es van presentar per separat). A més a més, la consolidació de la CUP, amb un paper clau per a la formació de la majoria independentista, ha fet que les tensions dins del bloc independentista siguin més intenses. La refundació de CDC després de la separació d'UDC hi ha afegit controvèrsia i una diversitat de corrents interns que també han participat del mateix espai. En paral·lel, la (re)configuració de l'espai polític ocupat per Catalunya Sí que es Pot (CSQP) hi ha afegit complexitat, sobretot arran de l'emergència de Podemos i la configuració d'aliances municipals, especialment a Barcelona amb el lideratge d'Ada Colau. Finalment, les formacions contràries a la independència també han escurçat distàncies entre

si. L'augment de suports a C's ha situat la formació taronja per davant del PP i el PSC, respectivament, i la seva líder, Inés Arrimadas, s'ha convertit en la cap de l'oposició al Parlament.

Gràfic 9: Sistema de partits català (2003)



FONT: Elaboració pròpia a partir de dades d'autoubicació ideològica (CEO)

Gràfic 10: Sistema de partits català (2015)

FONT: Elaboració pròpia a partir de dades d'autoubicació ideològica (CEO)

L'emergència del dret a decidir i l'independentisme: grans canvis programàtics

La transformació del sistema de partits català no s'ha limitat a les variacions de candidatures i la seva disposició al Parlament, sinó també a les demandes en matèria d'autogovern que s'han defensat als programes electorals. El procés de reforma estatutària i l'onada sobiranista que hem descrit al primer apartat, han fet canviar els eixos programàtics de les formacions catalanes, avui en dia molt més complexes. De manera notable, els partits autonomistes i independentistes han anat canviant el contingut i la forma de les propostes polítiques en tots els comicis des del 2003. Els partits han passat de proposar una reforma estatutària a abraçar postulats independentistes unilaterals; unes demandes excepcionals fins i tot per a partits sobiranistes dins del marc europeu, fruit d'un context d'enfrontament amb el Govern central i de gran mobilització ciutadana (Guinjoan, Rodon i Sanjaume-Calvet, 2013). A continuació analitzem de manera sintètica aquesta evolució, primer pel que fa a la formació d'un bloc independentista i després, als partits federalistes.

La formació d'un bloc independentista heterogeni. El partit durant molts anys central de la política catalana, Convergència i Unió, havia representat des de la

recuperació de l'autonomia una opció gradualista per a la millora de l'autogovern. La federació havia defensat sempre el caràcter nacional de Catalunya però no qüestionava la unitat d'Espanya, com a mínim a curt termini. L'objectiu a nivell territorial era anar assolint quotes més altes d'autonomia. A partir del desè Congrés, però, celebrat el 1996, la formació va reforçar les tesis sobiranistes i va incloure la idea de no renunciar a l'autodeterminació a la seva ponència política.⁵ Aquesta finalitat anava lligada al paper de moderador de la política espanyola que la formació s'autoatorgava, que entroncava amb l'aspiració tradicional catalanista de modernitzar i democratitzar Espanya.⁶ La formació catalanista havia donat suport al Govern en minoria del PSOE (1993-1995) i al PP (1996-2000), precisament amb aquesta estratègia (Guibernau, 2010).⁷

- CDC: De Convergència i Unió a Junts pel Sí: El 2003 CiU va proposar un nou Estatut, una aposta que no havia fet fins aleshores, tot i que el PSC de Maragall sí que l'havia defensada als comicis anteriors. Aquest va ser un primer punt d'inflexió respecte als anys de govern de Pujol, en unes eleccions que finalment van apartar la coalició nacionalista del Govern de la Generalitat durant dues legislatures. CiU demanava ara un Estatut ambiciós, sobretot en matèria fiscal, però també competencial i de reconeixement. Posteriorment, CiU va jugar un paper clau per a pactar la tramitació i aprovació de l'Estatut a les Corts a principis del 2006. Però el canvi més rellevant, des del punt de vista de les demandes territorials, arribaria amb els programes electorals dels comicis del 2010 i el 2012, els quals reforçaven de manera notable les tesis sobiranistes del partit.

Les diverses onades de consultes populars municipals i les manifestacions massives del 10 de juliol de 2010, amb el lema «Som una nació. Nosaltres decidim», i de l'11 de setembre de 2012, amb el lema «Catalunya, nou

5 Vegeu CDC (1996).

6 Allò que Jordi Pujol anomenava projecte Espriu-Vicens Vives. Vegeu Ribera (22 d'agost de 2010).

7 Per a una descripció detallada de la història de CDC vegeu Culla (2000).

estat d'Europa», juntament amb el canvi de preferències manifestat per l'opinió pública que hem analitzat en la primera part de l'article, van anar acompanyades de la incorporació de demandes en aquesta línia. Si bé el 2010 el programa de la formació anava encaminat a recuperar el govern de la Generalitat i donava prioritat a la defensa dels serveis públics contra la crisi, aquest ja incorporava el dret a decidir. Ho feia de manera gradualista: «Aspirem a la sobirania financera al servei de més benestar per als catalans i d'un millor progrés econòmic, però també per disposar de més sobirania política i més capacitat d'autogovern» (CiU, 2010: 82).

El fracàs de l'estratègia negociadora amb el president espanyol, Mariano Rajoy, i la mobilització creixent de la societat civil, va dur a la federació a prioritzar les propostes sobiranistes, ja no limitades a l'aspecte fiscal. Cal recordar que, abans de les eleccions del 2012, el Parlament havia aprovat la Resolució 742/IX que recollia la demanda d'exercir el dret a decidir, amb els vots de CiU, ERC, ICV-EUiA i SI (Resolució 742/IX). El programa del 2012 presentat per CiU és important, tal com apunta Lo Cascio (2016), perquè marca la narrativa de la legislatura 2012-2015, i sobretot l'estratègia fins al procés participatiu del 9 de novembre. En aquest document, hi llegim:

Catalunya té dret a decidir el seu futur i ha arribat el moment de poder exercir aquest dret. Després de trenta anys, és el moment d'escollir. És l'hora que Catalunya faci el seu propi camí. Amb naturalitat. Un camí, una transició nacional, que ens ha de permetre prendre les nostres pròpies decisions, que ens ha de permetre viure d'acord amb les nostres pròpies possibilitats, i això vol dir viure millor (CiU, 2012: 12).

La formació autonomista passava ara a defensar la independència en un programa en què no s'estava de declarar la fi de la seva tasca de més de trenta anys com a agent moderador de la política espanyola: «Volem construir una majoria social àmplia perquè Catalunya pugui tenir un estat propi dins el marc d'Europa, perquè Catalunya té l'aspiració de ser un poble normal entre els països i les nacions del món» (CiU, 2012: 12).

A més a més, es comprometia plenament amb la via de la consulta independentista:

El proper Govern de la Generalitat impulsarà una consulta la propera legislatura per tal que el poble de Catalunya pugui determinar lliurement i democràticament el seu futur col·lectiu. Aquesta consulta es farà d'acord amb la legalitat que s'esdevingui i amb tota la legitimitat democràtica (CiU, 2012: 13).

L'evolució envers les tesis independentistes 2010-2012 era relativament fulgurant per a un partit que fins aleshores havia estat eminentment gradualista en les aspiracions nacionals. Ara bé, l'evolució de la legislatura constataria la impossibilitat de celebrar una consulta d'acord amb la legalitat que esdevindria finalment un procés participatiu. En aquest context, es multiplicarien les tensions a l'interior de la coalició sobiranista i, arran del pacte d'un full de ruta que contemplava la celebració d'unes eleccions plebiscitàries (juntament amb ERC, l'ANC i l'AMI), CDC i Unió acabarien proclamant el seu divorci polític. A la vegada, les pressions sobre ERC per a fer una candidatura conjunta desembocarien en la creació de la candidatura JxS.⁸

La candidatura de caràcter transversal impulsada per CDC i ERC i la participació de Demòcrates de Catalunya, Moviment d'Esquerres, i candidats sorgits d'associacions de la societat civil (ANC i Òminum) es va relligar amb un programa que anava encara més enllà de les demandes sobiranistes lligades al dret a decidir i formulades el 2012 per CDC. El document seguia, amb algunes variacions, el full de ruta acordat el 30 de març del 2015 entre els actors polítics que impulsarien la candidatura de JxS. Aquest full de ruta, actualment executat des del Govern per l'Executiu de Carles Puigdemont, articulava el document programàtic i marcava els passos d'un procés unilateral de secessió. El programa, de fet, es dividia en tres blocs: full de

⁸ Per a una anàlisi de l'evolució programàtica de CiU vegeu Barrio (2014).

ruta, estructures d'Estat i Catalunya estat d'Europa. En aquest cas, el dret a decidir es considerava exercit en les mateixes eleccions i al mateix document s'hi legitimava l'unilateralisme:

En resum, des del juliol del 2010 fins al desembre del 2014 la resposta de l'Estat espanyol a totes les mobilitzacions i propostes que s'han plantejat des de Catalunya ha estat «no». «No» a l'Estatut, «no» al pacte fiscal, «no» a la declaració de sobirania, «no» al referèndum al Congrés dels Diputats, «no» a la llei de consultes, «no» a la consulta del 9-N, i tot això culminat amb una querrela criminal contra tres membres del Govern de Catalunya. Aquesta actitud de «no» a tot i d'absència total de diàleg per part de l'Estat espanyol deixa com a única opció per garantir el dret a decidir dels catalans la convocatòria d'unes eleccions ordinàries al Parlament de Catalunya, a les quals les formacions polítiques han de donar un caràcter plebiscitari i que han de convertir en la consulta que l'Estat espanyol ha impedit que es pogués fer (Junts pel Sí, 2015: 29).

- ERC: Dels tripartits a JxS. En aquesta mateixa candidatura, com hem dit, també hi va participar ERC. L'evolució programàtica de la candidatura republicana també resulta rellevant en aquest període. Ara bé, si analitzem el recorregut programàtic, ERC es va oposar a la Constitució de 1978 perquè no recollia el dret a l'autodeterminació i perquè des de la ponència política del 17è Congrés, el 1991, es va definir formalment com a independentista (ERC, 1991). Per tant, l'evolució programàtica té més a veure amb les tàctiques de cada moment polític que amb canvis ideològics profunds. Així, els programes electorals del 2003 i 2006 se centraven a millorar l'autogovern mitjançant l'Estatut. Després d'haver defensat el «no» al referèndum estatutari per fidelitat al text que havia sortit del Parlament català el desembre del 2005, al programa del 2006 la formació republicana es comprometia a desplegar-lo:

Esquerra es compromet a l'aplicació rigorosa i al desplegament màxim de l'Estatut. L'àmplia tradició democràtica d'Esquerra i la seva solidesa

institucional no fan sinó avalar el fet que acatem sense discussió el resultat del referèndum i ens erigim com a garantia del compliment del nou text estatutari (ERC, 2006: 5).

En aquest mateix text, el partit definia el seu projecte polític com a «sobiranista i progressista» i es comprometia a treballar per un Estat plurinacional i plurilingüe. El «dret a decidir» apareixia com un objectiu sense concretar, dins del mateix paràgraf, lligat en certa manera a la transformació de l'Estat espanyol. Aquesta moderació va desaparèixer de manera sobtada en els eixos programàtics del 2010 i, encara més, el 2012. En els comicis del 2010, els republicans ja presentaven una defensa directa d'un «Estat propi» i es comprometien a emprar la Llei de Consultes Populars per a celebrar un referèndum sobre la independència. Aquest programa era clarament més sobiranista que el que presentava CiU, però el cert és que també prioritzava la sortida de la crisi i feia una forta reivindicació de la feina feta durant els dos tripartits i en matèria de polítiques socials. En aquest sentit, el programa del 2012 és clarament un punt de ruptura (ERC, 2010).

Tal com observem en el cas de CiU, el programa republicà del 2012 va marcar un punt d'inflexió important. En aquest text, es fixa com a objectiu assolir la construcció d'un «Estat independent». El partit, a més a més, renova el lideratge amb la figura d'Oriol Junqueras, que va aconseguir doblar els escons del 2010. La formació va adoptar, el 2012, els punts programàtics transversals proposats per l'Assemblea Nacional Catalana (ANC) als partits catalans: sobirania, referèndum i procés participatiu per a constituir el nou Estat (ERC, 2012: 6). A més a més, el document programàtic també va fer referència a la Resolució 742/IX aprovada pel Parlament. El programa detallava un full de ruta per a celebrar un referèndum el 2014, un punt compartit amb CiU, però anava més enllà i proposava la redacció d'una Constitució catalana per a tancar el procés d'independització.

- Finalment, el bloc independentista es va acabar de conformar amb l'entrada a la cambra catalana de

la CUP. No es pot dir que la formació fes en aquest període una evolució programàtica, atès que no havia concorregut mai amb una candidatura al Parlament. Tant en les eleccions del 2012 com en les del 2015, va mantenir una posició independentista lligada a la ruptura, la transformació social, la desobediència i el procés constituent (CUP, 2012: 9-11). En aquest sentit, el full de ruta proposat al programa per a les eleccions del 27 de setembre del 2015 diferia considerablement del que havien acordat CDC i ERC. Aquest defensava una Declaració Unilateral d'Independència (DUI), però també es comprometia a col·laborar amb una majoria independentista per a desenvolupar els passos d'un full de ruta que contemplés un procés constituent i de desconexió (no només d'Espanya sinó també de la Unió Europea) (CUP, 2015: 10).

Dret a decidir per al federalisme. L'anàlisi de l'evolució programàtica fins a la conformació d'un bloc independentista majoritari al Parlament de Catalunya, en les eleccions del 2015, cal ampliar-la amb els canvis de posicionament en relació amb el dret a decidir que també han seguit les formacions tradicionalment federalistes: PSC i ICV-EUiA (des de les darreres eleccions forma part del grup parlamentari de CSQP, conjuntament amb Podem i Equo). Ja hem vist que l'opció federalista ha estat una de les principals damnificades del creixement sobiranista, si més no electoralment. Tant el PSC com ICV han viscut tensions internes importants els darrers anys, en el cas del PSC amb escissions de sectors catalanistes notables. Pel que fa ICV, la creació de Podem el gener del 2014 (per a les eleccions europees d'aquell mateix any) ha estat un revulsiu important a nivell local i nacional que ha dut la formació a renovar les seves candidatures (En Comú a l'Ajuntament de Barcelona i CSQP al Parlament).

La diferència principal entre les apostes federalistes ha estat sense dubte el seu posicionament sobre el dret a decidir i la independència. Totes dues candidatures, PSC i ICV, han defensat un model federal per a Espanya (amb matisos diferents). Ara bé, en el cas del PSC el dret a decidir és absent dels diversos programes electorals i va aparèixer el 2012 i el 2015 però de maneres diferents.

- PSC: Dret a decidir o reforma constitucional? En plena eferescència de la societat civil mobilitzada pel dret a decidir, el PSC va presentar un programa en què es comprometia «a promoure les reformes necessàries per tal que els ciutadans i les ciutadanes de Catalunya puguin exercir el seu dret a decidir a través d'un referèndum o consulta acordat en el marc de la legalitat.» (PSC, 2012). Les successives votacions al Parlament i al Congrés van posar a prova aquest compromís i van generar tensions importants dins del partit.

Davant la controvèrsia generada per la defensa d'una consulta encara que fos «legal i acordada», el programa del 2015 va tornar a referir-se de manera exclusiva a la reforma constitucional: «Defensem una reforma federal de la Constitució espanyola i considerem necessari sotmetre a referèndum aquesta reforma constitucional, permetent que la ciutadania manifesti el seu suport o el seu rebuig a aquest nou acord amb una votació.» (PSC, 2015: 27). Les línies programàtiques dels socialistes catalans pel que fa al federalisme es van discutir arran de la Declaració de Granada feta el 2013, continuista amb el model autonòmic, que no havia tingut en compte les propostes asimètriques formulades pel PSC (Sanjaume-Calvet, 2015) i que descartava l'opció de fer cap tipus de referèndum o de definir Catalunya com una nació.

- ICV: Dret a decidir i CSQP. El cas de la candidatura d'ICV-EUiA, integrada en CSQP el 2015, presenta força més continuïtat que el PSC en relació amb el dret a decidir. Els programes electorals de la formació fan referència al dret a l'autodeterminació que es considera més factible per la via federal:

Si bé és cert que avui, en el procés de construcció de la UE, no té sentit plantejar-se els poders de l'Estat en els termes que es feia en el segle passat, no podem negar que els estats tenen encara a Europa molt de poder i, per tant, no es pot rebutjar el dret a l'autodeterminació com una cosa ja superada (ICV, 2006: 287).

Per tant, els programes del 2010 i 2012 no presenten novetats importants. El 2010 el programa ecosocialista concreta més la proposta autodeterminista, tot

anticipant la pregunta de tres opcions de la consulta del 9 de novembre del 2014:

L'exercici del dret a decidir, en cas de negativa per part de l'Estat a la negociació sobre la reforma constitucional que les institucions catalanes plantegin, amb la convocatòria d'una consulta per decidir el futur de Catalunya, en la qual la ciutadania pugui optar entre la situació actual, l'estat propi dins de l'Espanya federal i la independència (ICV, 2010: 221).

El programa per als comicis del 2012 va reiterar aquesta proposta amb la idea d'un acord nacional pel dret a decidir que incorporés la celebració d'una consulta mitjançant una llei de consultes. Cal recordar que en aquest període els diputats de la formació van votar favorablement a les resolucions parlamentàries del setembre del 2012, que instaven el Govern a convocar un referèndum, i a la declaració de sobirania del gener del 2013. El 2015, amb l'entrada de Podem, la candidatura de CSQP va rebutjar explícitament en el programa el caràcter plebiscitari de les eleccions impulsat per les forces independentistes i va emmarcar el procés català dins del marc estatal:

L'obertura d'un procés constituent propi i no subordinat és la contribució que des de Catalunya podem fer a la ruptura del Règim de 1978 a tot l'Estat, des d'una voluntat de col·laboració fraterna entre els pobles i des de l'impuls de processos constituents que puguin influir-se i afavorir-se mútuament, des de la pròpia identitat de cadascun. Iniciar un procés constituent no prefigura el resultat final de la relació que Catalunya hagi de tenir amb la resta de l'Estat: una república catalana és tan compatible amb un horitzó independentista com amb un de federalista o de confederalista, tot dependrà de la lliure decisió de la ciutadania (CSQP, 2015: 210).

Al mateix programa, la formació tornava a proposar la celebració d'un referèndum sobre el futur constitucional de Catalunya i la creació d'un acord social per al procés constituent (CSQP, 2015: 211).

Corollari: la consolidació parlamentària de l'independentisme

En conclusió, l'anàlisi dels programes electorals presentats per les formacions catalanistes a les eleccions al Parlament de Catalunya de la darrera dècada mostra una clara radicalització, que té com a punt d'inflexió destacat el 2012. Si comparem l'evolució descrita a l'apartat anterior i la que hem comentat més amunt sobre l'opinió pública, resulta evident que els canvis de preferències de la ciutadania han avançat en paral·lel, i fins i tot precedit, els canvis de posicionament de les formacions polítiques. Si les eleccions del 2012 van consolidar una majoria parlamentària sòlida favorable al dret a decidir, les del 2015 van fer el mateix, però amb una majoria independentista.

Ara bé, el resultat de les eleccions del 27 de setembre (vegeu Gràfic 9) assenyalava que aquesta majoria no només va ser secessionista, tal com es desprèn de la lectura plebiscitària de les eleccions feta per l'independentisme, sinó també favorable (un cop més) al dret a decidir i al procés constituent (Orriols i Rodon, 2016). La mateixa coalició de JxS, tot i presentar un programa independentista, hi incloïa la possibilitat d'un referèndum acordat:

Aquesta fase [negociadora] es vol obrir mantenint sempre una actitud expectant respecte de l'alternativa d'un referèndum vinculant per part de l'Estat espanyol sobre la independència de Catalunya, oferta que ha de ser compatible amb l'horitzó temporal contingut en aquest acord per a la proclamació de la independència i la celebració de les eleccions constituents (Junts pel Sí, 2015: 35).

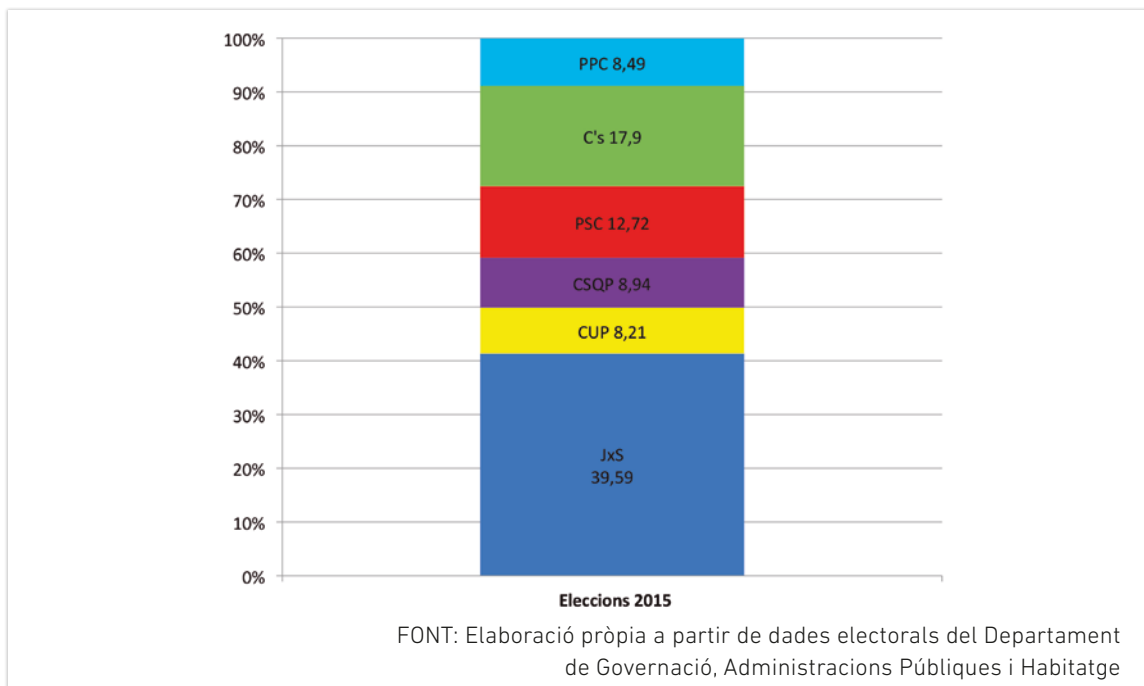
No obstant, a aquesta constatació, cal afegir-hi consideracions importants.

En primer lloc, la negativa per part del Govern espanyol de negociar les propostes de referèndum o consulta formulades de diverses maneres per les forces polítiques catalanes i les institucions d'autogovern durant la legislatura 2012-2015, i el bloqueig posterior de la consulta del 9 de novembre del 2014, van dur els partits sobiranistes a acordar un full de ruta alternatiu basat en la idea de tornar a

assajar un referèndum. En segon lloc, la perspectiva de les eleccions generals del desembre del 2015 (que es repetirien el juny del 2016) va emmarcar les eleccions en un context d'expectatives sobre el canvi polític espanyol. En el cas d'ICV, el moment polític va requerir l'encaix de les demandes del dret a decidir a la proposta política de Podem per formar una candidatura conjunta. D'altra banda, el PSC va patir l'escissió de l'ala més catalanista durant la legislatura, i el programa del 2015 va

acabar resultant fins i tot menys ambiciós que el del 2012. El 2012 fou, per tant, el punt d'inflexió que va generar un consens ampli i majoritari sobre la necessitat de defensar una consulta o un referèndum per a canalitzar les demandes pel dret a decidir. Però mentre les forces sobiranistes van emprendre una radicalització de les seves demandes davant del bloqueig estatal de la via referendària, les forces federalistes van retrocedir posicions vers una reforma constitucional (o un procés constituent conjunt).

Gràfic 11. Resultats de les eleccions catalanes del 27 de setembre del 2015: candidatures i independentisme



EXPLICAR ELS CANVIS ELECTORALS I DE REPRESENTACIÓ

Una anàlisi concloent sobre les causes dels canvis que hem constatat sobrepasa de molt els objectius d'aquest article. Tanmateix, és bo apuntar algunes qüestions que investigadors i historiadors hauran de respondre.

En primer lloc, resta una incògnita determinar en quina mesura l'opinió pública es va avançar als canvis en el sistema de partits i com es va produir exactament aquest canvi de preferències en relació amb el discurs dels líders

polítics. L'anàlisi dels programes electorals i les dades d'enquesta mostren, a priori, que l'onada a favor del dret a decidir i de l'Estat propi va precedir els postulats programàtics de les organitzacions polítiques catalanes, especialment de l'antiga CiU. Però per confirmar aquesta hipòtesi caldria analitzar no només els documents electorals sinó també el discurs públic dels seus dirigents i fer un estudi més detallat de la composició del seu electorat. La relació és, probablement, de caràcter bidireccional (per tant, endògena en certa mesura).

En segon lloc, sabem que la fragmentació i polarització dels sistemes de partits no ha estat una tendència exclusiva del sistema polític català. Això ens fa pensar que aquestes tendències tenen una explicació més enllà de l'aspecte territorial, si bé aquest també hi pot haver tingut un paper important.

Un factor que caldria tenir en compte per a una anàlisi explicativa en profunditat d'aquests canvis és la crisi econòmica. Així, per a d'altres sistemes polítics s'ha apuntat com una causa molt rellevant de les transformacions dels darrers anys (Hernández i Kriesi, 2016). Si bé en el cas català les preferències sobre el model territorial van començar a canviar abans de l'esclat de la crisi econòmica i, sobretot, de l'impacte de les seves conseqüències, no podem descartar que aquest hagi estat un factor important. Les hipòtesis que podem formular en aquest sentit són diverses. D'una banda, l'impacte sobre el comportament i les opinions individuals de l'electorat podria apuntar cap a una canalització de la frustració envers el sistema polític per la via del conflicte territorial. De l'altra, també podem assenyalar que, en el context de crisi econòmica, la recentralització competencial de l'Estat i les mancances del poder autonòmic s'han fet molt més evidents (Viver, 2011).

UN ESCENARI COMPLEX: UNILATERALISME, MAJORIES I FULL DE RUTA

A principis del 2017, la situació política espanyola no sembla favorable a la formulació de reformes constitucionals ni solucions acordades. La reedició d'un govern conservador a Madrid no va confirmar un

canvi de posició en relació amb la qüestió territorial, exemplificada amb la persecució judicial de l'aplicació del full de ruta establert pel Govern de JxS.

En aquest context, el debat polític català té relació amb la interpretació dels resultats de les eleccions del 27 de setembre del 2015 i el mandat majoritari. Si bé les forces independentistes de JxS i la CUP van considerar que la majoria parlamentària els legitimava per iniciar el procés que marcava el full de ruta (amb la Declaració del 9 de novembre del 2015), la minoria parlamentària del Govern, la dificultat de convertir unes eleccions en plebiscitàries (Orriols i Rodon, 2016) i el fet que l'independentisme no assolís el 50% de vots a les eleccions (que com hem dit havien estat definides com a plebiscitàries per JxS), ha fet que certs sectors del sobiranisme, com ara l'ANC, hagin tornat a posar damunt la taula l'exercici del dret a decidir mitjançant un referèndum. Aquesta proposta no es contemplava inicialment al full de ruta que segueix actualment el Govern català, tal com hem vist a l'apartat anterior, però s'argumenta que permetria legitimar una eventual declaració d'independència i l'entrada en vigor de la llei de transitorietat jurídica.

Sigui com sigui, la transformació fulgurant de la política catalana durant la darrera dècada és un fet, no només en relació amb les preferències territorials, sinó també d'un sistema de partits més fragmentat i polaritzat. L'independentisme, abans marginat parlamentàriament, ha passat a ocupar un espai central de la política catalana juntament amb el dret a decidir de Catalunya.

BIBLIOGRAFIA

- Barberá, O., Barrio, A., i Rodríguez, J. (2009). *Cambios políticos y evolución de partidos en Cataluña (1995-2007)*. WP, 277. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Barrio, A. (2014). *Convergència i Unió, del nacionalismo moderado al secesionismo: cambio de posición de los partidos nacionalistas y sistema de gobierno multinivel*. WP, 330. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- CDC (1996). El nacionalisme català als inicis del segle XXI. En *Xè Congrés de Convergència Democràtica de Catalunya*, l'Hospitalet, novembre del 1996.
- CiU (2010). *Eleccions nacionals, 2010. Programa de govern, projecte de país*. Barcelona: CiU.

- CiU (2012). *Programa electoral 2012. Catalunya 2020*. Recuperat el 2 d'abril de 2017 de http://php.inefc.net/observatori/fitxers_pujats_GECOS/2012_parlament_CIU.pdf
- CSQP (2015). *El programa de la gent. Catalunya Sí que es Pot*. Recuperat el 2 d'abril de 2017 de http://catalunyasiquestopot.cat/wp-content/uploads/2015/09/CATSIQUESPOT_programa_10-Definitiu-2015-9-11.pdf
- Culla, J. B. (ed.). (2000). *El Pal de paller: Convergència democràtica de Catalunya (1974-2000)*. Barcelona: Pòrtic.
- CUP (2012). *CUP – Alternativa d'Esquerres. Candidatura al Parlament de Catalunya a les eleccions del 25 de novembre del 2012*. Recuperat el 3 d'abril de 2017 de <http://www.vilaweb.cat/media/continguts/000/052/905/905.pdf>
- CUP (2015). *Programa Polític Plebiscitari per a les eleccions al Parlament de Catalunya del 27 de setembre de 2015. CUP. Crida constituent*. Recuperat el 3 d'abril de 2017 de http://cup.cat/sites/default/files/programa_plebiscitari_de_la_cup_crida_constituent_el_full_de_ruta.pdf
- ERC (1991). *La Catalunya que volem. En XVIIè Congrés d'Esquerra Republicana de Catalunya*.
- ERC (2006). *Programa 2006 territori. Un territori viu per un país viu*. Recuperat el 3 d'abril de 2017 de <https://studylib.es/doc/7484061/untitled---diario-sur>
- ERC (2010). *Programa electoral. Eleccions Parlament de Catalunya 2010*. Recuperat el 2 d'abril de 2017 de <https://issuu.com/unxicdetot/docs/programa-eleccions-al-parlament-2010>
- ERC (2012). *Un nou país per a tothom. Eleccions 2012 al Parlament de Catalunya*. Recuperat el 2 d'abril de 2017 de <http://www.archivoelectoral.org/documentos/un-nou-pais-per-a-tothom/521>
- Guibernau, M. (2010). *El Nacionalisme català: franquisme, transició i democràcia*. Barcelona: Pòrtic.
- Guinjoan, M., Rodon, T., i Sanjaume-Calvet, M. (2013). *Catalunya, un pas endavant*. Barcelona: Angle Editorial.
- Guinjoan, M., i Rodon, T. (2016). Catalonia at the crossroads: Analysis of the increasing support for secession. En X. Cuadras (ed.), *Catalonia: A New Independent State in Europe? A Debate on Secession within the European Union* (p. 20-61). Londres / Nova York: Routledge.
- Hernández, E., i Kriesi, H. (2016). The electoral consequences of the financial and economic crisis in Europe. *European Journal of Political Research*, 55, 203-224.
- Hooghe, L., Marks, G., Schakel, A. H., Chapman-Osterkat, S., Niedzwiecki, S., i Shair-Rosenfield, S. (2016) *Measuring regional authority. A postfunctionalist theory of governance*, vol. 1. Oxford: Oxford University Press.
- ICV (2006). *Un programa per modernitzar Catalunya. Programa electoral d'ICV-EUiA. Eleccions al Parlament de Catalunya 2006*. Recuperat el 2 d'abril de 2017 de http://www.iniciativa.cat/sites/default/files/2006_programa_autonomiques.pdf
- ICV (2010). *Esquerra, ecologia, llibertat. Programa. Eleccions al Parlament de Catalunya 2010*. Recuperat el 3 d'abril de 2017 de http://www.iniciativa.cat/sites/default/files/programa_0.pdf
- Junts pel Sí (2015). *Programa electoral. Junts pel Sí. Compromís per la llibertat*. Recuperat el 5 d'abril de 2017 de http://www.esquerra.cat/partit/programes/c2015_programa.pdf
- Lo Cascio, P. (2008). *Nacionalisme i autogovern*. Catarroja: Afers.
- Lo Cascio, P. (2016). El Procés i el final d'un cicle polític. *Espill*, 51, 26-46.
- Medina, L. (2014). Més partits i més polarització. Els canvis en la competència electoral a Catalunya. *Institut de Ciències Polítiques i Socials*, 5, 1-9.
- Montero, J. R., i Font, J. (1991). El voto dual: lealtad y transferencias de votos en las elecciones autonómicas. En Equip de Sociologia Electoral (ed.), *L'electorat català a les eleccions autonòmiques de 1988. Opinions, actituds i comportaments*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Muñoz, J., i Tormos, R. (2015). Economic expectations and support for secession in Catalonia: between causality and rationalization. *European Political Science Review*, 7(2), 315-341.
- Orriols, L., i Rodon, T. (2016) The 2015 Catalan election: the independence bid at the polls. *South European Society and Politics*, 21(3), 359-381.
- Padró-Solanet, A., i Colomer, J. M. (1992). Modelos espaciales y temas de campaña. El caso de las elecciones autonómicas de Cataluña de 1992. *Revista de Estudios Políticos*, 78, 131-159.
- Pallarés, F., i Font, J. (1994). Las elecciones autonómicas en Cataluña (1980-1992). En P. del Castillo (coord.), *Comportamiento político y electoral* (p. 221-274). Madrid: CIS.
- Pallarés, F. (1994). *Las elecciones autonómicas en España: 1980-1992. Comportamiento político y electoral*. Madrid: CIS.
- PSC (2012). *Programa electoral 2012*. Recuperat el 5 d'abril de 2017 de <http://www.socialistes.cat/programa-electoral>

- PSC (2015). *El nostre compromís. Solucions justes i acordades. Programa electoral del PSC per a les eleccions catalanes del 27 de setembre de 2015*. Recuperat el 4 d'abril de 2017 de <http://studylib.es/doc/4520230/programa-electoral-27s--ca>
- Resolució 742/IX del Parlament de Catalunya, sobre l'orientació política general del Govern, BOPC 390 (2012). Recuperat el 2 d'abril de 2017 de <http://www.parlament.cat/document/bopc/52047.pdf>
- Riba, C. (2008). El comportament electoral dual a Catalunya. *Eines per a l'esquerra*, 5, 13-30.
- Ribera, C. (22 d'agost de 2010). Independència? Primer cal treure el país del sot. *El Punt Avui*. Recuperat el 10 d'abril de 2017 de <http://www.elpuntavui.cat/article/3-politica/17-politica/208990-qindependencia-primer-cal-treure-el-pais-del-sotq.html>
- Riera, P. (2009). L'evolució del vot dual a Catalunya. *Working paper*, 278. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Rodon, T. (2015). *Una visió geogràfica de la independència de Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estudis Autonòmics.
- Rodon, T. (2015b). *El miratge de l'autogovern. El sistema autonòmic en perspectiva comparada*. Barcelona: Fundació Josep Irla.
- Sanjaume-Calvet, M. (2015). Federalismo pluralismo nacional y autodeterminación: la acomodación de Cataluña y Quebec. En J. Cagiao., i V. Martin (ed.), *Federalismo, autonomía y secesión en el debate territorial español. El caso catalán* (p. 151-188). París: Le Manuscrit (Auctoritas).
- Thomassen, J., i Ham, C. van.(2014). Failing Political Representation or a Change in Kind? Models of Representation and Empirical Trends in Europe. *West European Politics*, 37(2), 400-419.
- Viver, C. (2011). L'impacte de la crisi econòmica global en el sistema de descentralització a Espanya. *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals*, 13, 146-185.

NOTA BIOGRÀFICA

Toni Rodon és investigador postdoctoral a la London School of Economics and Political Sciences (LSE). Anteriorment ha estat investigador a la Stanford University, Oxford University, Manchester University i a la Fundació Juan March. Doctor en Ciències Polítiques per la Universitat Pompeu Fabra (UPF), ha publicat en diverses revistes internacionals. La seva recerca se centra en els àmbits de comportament electoral, geografia política i política comparada. Més informació a www.tonirodon.cat

Marc Sanjaume-Calvet és assessor i investigador a l'Institut d'Estudis de l'Autogovern (Departament de la Presidència, Generalitat de Catalunya). Doctor en Ciència Política amb la tesi «Moral and Political legitimacy in theories of secession. A Theoretical and Comparative Analysis». Ha estat investigador visitant a l'Institute of Governance de la Universitat d'Edimburg (Escòcia), i a la Université Laval (Quebec, Canadà). També ha estat investigador postdoctoral al Centre de recherche interdisciplinaire sur la diversité et la démocratie a la Universitat del Quebec a Mont-real (UQAM).

